

Nya Mäktaren

VOLYM XXV

Teologisk bilaga till Kyrka och Folk nr 38/09

Svenska kyrkan, Bibeln och homosexualiteten

Av Lars Borgström

Författaren är präst i Lutherska Församlingen i Stockholmsområdet.

Fredagen den 12 juni 2009 uttalade Svenska kyrkans kyrkostyrelse att den ställer sig positiv till vigning av homosexuella par. Kyrkostyrelsen rekommenderade även Kyrkomötet att fatta sådant beslut vid höstens möte.

Att detta sker i Svenska kyrkan, som formellt är ett evangelisk-lutherskt samfund, kan kanske verka förvånande – åtminstone för en utomstående betraktare. Till den lutherska bekännelsens grundpelare hör ju den s.k. formalprincipen, att Bibeln skall vara enda rättesnöret för kyrkans lära och liv, *sola scriptura*. Sitt mest kända uttryck får denna princip i de lutherska bekännelseskriaternas kronas, Konkordieformelns, inledning:

Vi tro, lära och bekänna, att den enda regel och norm, varefter alla läror såväl som lärare böra prövas och bedömas, endast är Gamla och Nya testamentets profetiska och apostoliska skrifter, såsom det står skrivet:

"Ditt ord är mina fötters lykta och ett ljus på min stig", Psalt. 119. Och den helige Paulus skriver: "Om och en ängel komme från himmelen och predikade annorlunda, så skall han vara förbannad", Gal. 1 (Svenska kyrkans bekännelseskrifter, s 499).

Trots att det med tiden blivit alltmer uppenbart för den insatte att det inte är Bibeln som utgör rättesnöret för Svenska kyrkan, står det ändå i Svenska kyrkans kyrkoordnings (från år 2000) portalparagraf:

Svenska kyrkans tro, bekännelse och lära, som gestaltas i gudstjänst och liv, är grundat i Guds heliga ord, såsom det är oss givet i Gamla och Nya testamentets profetiska och

apostoliska skrifter, [---] och är förklarad och kommenterad i Konkordieboken (d.v.s. Svenska kyrkans bekännelseskrifter, min anm.) samt i andra av Svenska kyrkan bejakade dokument (s 14).

Bibeln om homosexualitet

Att ta reda på vad Bibeln lär om homosexualitet bereder inte några intellektuella svårigheter. Paulus skriver: "Vet ni inte att inga orättfärdiga skall få ära Guds rike? Bedra inte er själva! Varken otuktiga eller avgudadyrkare, varken äktenskapsbrytare eller de som utövar homosexualitet eller de som låter sig utnyttjas för sådant, varken tjuvar eller giriga, varken drinkare, förtalare eller utsugare skall ära Guds rike" (1 Kor 6:9-10). Homosexualiteten beskrivs inte bara som något för individen förödande, utan även som samhälleligt eller kulturellt ödeläggande. I Judas brev läser vi i v 7: "Så är det med Sodom och Gomorra och städerna däromkring. På samma sätt bedrev de otukt och följde onaturliga begär. De står som varnande exempel och får sitt straff i evig eld." Se även Rom. 1:26-28. Det är klara och tydliga ord. Som Menighetsfakulteten i Oslo skrev i ett yttrande om homosexualitet: "Texterna har [...] aldrig skapat särskilda förståelseproblem. Lekt och lärd har uppfattat dem som förbud mot homosexualitet."

Hur går det hela ihop?

Man kan mot denna bakgrund – Svenska kyrkans formellt lutherska identitet och bibeltexternas klarhet – fråga sig hur det kunnat bli så att kyrkostyrelsen nu förespråkar vigsel av homosexuella. Den som följt de senaste decenniernas utveckling känner i och för sig till hur Svenska kyrkan i fråga efter fråga anpassat sig till det moderna, inför kristen tro främmande, samhället. Det gäller t.ex. frågor som kvinnliga präster, aborter och den positiva inställningen till främmande religioner. Därför är det inte förvånande att kyrkostyrelsen nu

plötsligt förespråkar homosexuella vigslar bara någon månad efter det att Sveriges riksdag den 1 april 2009 beslutat om könsneutralt äktenskap. Men frågan kvarstår ändå hur Svenska kyrkan inför sig själv och omvärlden försökt motivera sin förändrade inställning. Eftersom bibelfrågan är ofrånkomlig i en kyrka är det av intresse att se hur den hanterats.

Biskopsbrevet 1951

Första gången Svenska kyrkan från officiellt håll uttalade sig om homosexualitet var 1951, i ett biskopsbrev. Biskoparna såg sig vid 1950-talets början nödgade att klargöra kyrkans syn på sexuallivet p.g.a. de nya tankar som vid denna tid långsamt började göra sig gällande. Man gjorde det i ett brev på 16 sidor, *Ett brev i en folkets livsfråga*.

Man kan kortfattat summera brevet som att det tog ställning för de traditionella kristna värderingarna i det att varje sexuell förbindelse utanför äktenskapet avvisades.

Homosexualiteten behandlades på en knapp sida. Biskoparna hävdade utan varje reservation: ”Den som övar homosexuella handlingar bryter mot Guds bud.” Ganska nyligen, 1944, hade homosexuella förbindelser mellan vuxna avkriminaliserats. Biskoparna ansåg att denna lagändring var riktig, eftersom ”det behövs andra medel än fängelsestraff för att rädda en homosexuellt inriktad människa.” De inskräpte, att de nya bestämmelserna i strafflagen inte fick ”tagas till intäkt för den uppfattningen, att homosexuella handlingar äro försvarliga.”

Biskopsbrevets uttalande om homosexualitet var entydigt negativt. Brevet var fastslående; det återopade inte bibelord, medicinska undersökningar eller något annat. Vi möter alltså ingen argumentering för biskoparnas negativa inställning. Det behövdes inte heller när det gällde bibelfrågan. Saken var självklar.

Rapporten 1974

År 1972 utgav en rad homosexuella, med olika kyrklig samfundstillhörighet, gemensamt *De homosexuella och församlingen*, där de beskrev vad det innebär att vara homosexuell. Möjligtvis kan detta ha påverkat biskopsmötet att beställa en rapport i frågan. Resultatet blev i alla fall *De homosexuella och kyrkan*, som kom 1974. Huvudförfattare var prästen och dåvarande docenten, sedermera professorn i etik, Holsten Fagerberg.

Efter att på etiska grunder argumenterat för ett kyrkligt bejakande av s.k. genuin homosexualitet, var det dags att nalkas det bibliska materialet. Fagerberg slog fast att Bibeln entydigt, såväl i Gamla som Nya testamentet, uttalar sig negativt om homosexualitet, och att därför också den kristna traditionen och den kristet påverkade civilisationen sagt nej till alla former av homosexualitet. Nu finns det dock, menade han, två sätt att nalkas de bibliska utsagorna. Det första sättet är att bara läsa dem rakt av och i sitt ställningstagande endast redovisa vad som står skrivet. Det andra sättet är att försöka tolka bibeltexterna, sätta in dem i sitt tids- och frälsningshistoriska sammanhang och försöka tillämpa deras djupare, mer principiella mening på den rådande situationen idag. Det var det senare rapporten försökte sig på.

När det gäller Gamla testamentet sades 3 Mos. 18:22 och 20:13 vara huvudställen. Där förbjuds homosexualitet och i det sistnämnda stället utmäts dödstraff för en sådan försyndelse. Rapporten ville komma runt dessa bibelställen genom att hävda att den homosexualitet Gamla testamentet känner och tar avstånd från troligtvis är den sakrala form, som stod i förbindelse med hediska fruktbarhetsriter, som med bl.a. tem-

pelprostitution trängde in i Israel. Rapporten hävdade: ”Åtskilligt talar alltså för slutsatsen, att Gamla testamentets uttalanden i 3 Mos. inte utan vidare vägleder oss vid den *etiska* bedömningen av homosexualiteten.”

Undersöker man nämnda bibelställen är det dock mycket svårt att följa rapportens tolkning av dem. Professorn i Nya testamentets exegetik Lars Hartman, som var sakkunnig exeget i en senare utredning från 1994, *Kyrkan och homosexualiteten* (se nedan), avvisade i den utredningen kategoriskt tanken att det enbart skulle röra sig om ett ceremoniellt förbud: ”Försöken att säga att detta bara handlar om tempelprostitution är befängda, med tanke på att den omedelbara kontexten särskilt behandlar frågor om giftermål med nära släktingar.”

Det är dock inte bara i 3 Mos. Gamla testamentet uttalar sig om homosexualitet. T.ex. framställer 1 Mos. 19 (Sodoms synd) och Dom. 19:22-24 homosexualitet som avskyvärd. P.g.a. dessa bibelställen konstaterade Fagerberg i sin rapport: ”Man kan alltså inte komma förbi Gamla testamentet med ett påstående om att samtliga yttranden mot homosexualitet har rituell, kultisk bakgrund.” Men dessa senare ställen sades endast uttrycka avsky inför den form av homosexualitet som har att göra med otyglat begär. Indirekt exkluderas därmed den s.k. genuina homosexualiteten från dessa negativa bibliska utsagor. I rapportens bedömning av homosexualiteten fick denna uppfattning sedan sitt direkta uttryck genom att Fagerberg menade, att de bibliska utsagorna ”riktar sin udd mot alla former av sexuell lösaktighet.” Den homosexuella kärleken skall underställas ”samma etiska krav” som den heterosexuella och kan anses vara etiskt kvalificerad om den är förankrad i personlighetskärnan, trofast o.s.v.

Går vi så till de nytestamentliga ställena – tre ställen tas upp hos Paulus (Rom. 1:22-32, 1 Kor. 6:9-11 och 1 Tim. 1:8-10) – fortsatte rapporten på den inslagna vägen. Det ansågs vara den otygglade homosexuella lössläppheten som fördöms: ”Nya testamentet känner bara en typ av homosexuella, människor som skulle ha förutsättningar för normal sexualitet men som på grund av förvänd gudsdyrkan ägnar sig åt onaturliga förbindelser.” Därmed skapade rapporten även på biblisk grund – eller snarare ur den bibliska tystnaden – utrymme för den s.k. genuina homosexualiteten, och menade sig alltså även utifrån bibelargument kunna försvara denna form av sexualitet.

Det kan med tanke på det som idag är aktuellt, homosexuella äktenskap, ändå påpekas att Fagerbergs rapport klart tar avstånd från detta, eftersom ”i förhållande till äktenskapet är den homosexuella förbindelsen trots allt särpräglad.”

Trots att rapporten beställts av biskopsmötet ledde den inte till något officiellt beslut eller ens uttalande från kyrkans sida. Beställaren avstod också från att ta ställning till de förslag som framlades i den. Överhuvudtaget kom inte rapporten att leda till en så stark debatt som Fagerberg och medförfattaren kanske hoppats. Det var först på 1980-talet diskussionen inom Svenska kyrkan kom igång på allvar.

Ändå får *De homosexuella och kyrkan* sägas innebära en milstolpe i utvecklingen mot en förändrad syn på homosexualiteten, eftersom vi här för första gången möter en bejakande syn från någorlunda officiellt håll. Rapporten var för radikal för att kunna bejakas av någon kyrklig instans 1974, men indikerade ändå vad som skulle komma att ske i framtiden. Det visade sig också att rapporten i framtiden skulle komma att återopas av homosexuella inom kyrkan.

Homosexualitet i antikens och Nya testamentets värld

Är det verkligen sant, såsom Fagerberg hävdade i rapporten från 1974, att Nya testamentet endast känner till lössläppt homosexualitet? Professorn i Nya testamentets exegetik Chrys C. Caragounis visar mycket övertygande i *Homoerotik. I forntid och nutid – och den kristna församlingen* (2000), att såväl föreställningen om den stabila homosexuella relationen mellan vuxna (exempel tas från Plutarchos) som föreställningen om den medfödda homosexuella läggningen, vilken tar sig uttryck i en djup stadigvarande relation (exempel tas från Aristoteles och Lukianos), var mycket väl kända under antiken. Caragounis drar följande slutsats:

Det är därför felaktigt att, som vissa av dess moderna förespråkare gör, söka göra en skillnad mellan forntida homosexualitet, vilken de förmodar har varit kultisk eller rå, och modern homosexualitet mellan vuxna individer som samtycker och lovar varandra trohet. Den så kallade moderna formen av homosexualitet [---] var välkänd i forntiden, vilket framgår av vad som anförts.

Samma sak hävdades även av prof. och biskop em. Bertil Gärtner, exegetiskt sakkunnig i utredningen från 1994 (se nedan). Han skriver där, att hävdandet att Paulus inte uttalat sig om genuin homosexualitet, ”motsvarar varken texternas historiska bakgrund eller deras bibliska sammanhang. Det är lätt att förstå att denna tolkning är en inläsning i texterna av det som man vill att de skall säga. Tolkningen skall svara mot de egna villkoren i nutiden och inte texternas.”

Att den s.k. genuina homosexualiteten kan dokumenteras hos så kända författare som Aristoteles och Lukianos visar utan tvivel att den var välkänd i den hellenistiska kulturen. Men kan man därmed även ta för givet att Nya testamentets författare, och då i synnerhet Paulus, kände till detta? Utan tvekan kan man det. Caragounis skriver i anförda arbete:

Aposteln Paulus levde inte på en ö. Han hade vuxit upp i Tarsos, en viktig hellenistisk stad, och hans ständiga, dagliga kontakter med sina samtida hade gjort honom medveten om alla dessa former av homosexualitet. Att hävda att Paulus ensam var okunnig om vad som hände runt om i världen är icke övertygande, knappast ens seriöst, och vilar på en grundläggande okunnighet om de antika samhällenas förhållanden, liv och kulturella klimat.

Till detta kan man tillfoga, som bevis ”övernog”, att Paulus var studerad, en skriftlär, väl bevandrad i samtidens intellektuella värld.

Det är idag knappast någon exeget av betydelse som vill hävda att Bibelns förbud mot homosexualitet skulle gälla endast tempelprostitution. Docent Per Block (exeget och bibelöversättare som accepterar homosexualitet) skrev så här i Kyrkans tidning 1999:46:

En forskare hävdade för några år sedan att ’manslägrare’ inte betyder män som lägrar män, utan män som yrkesmässigt ligger med män eller kvinnor. Paulus skulle ha fördömt prostitution, inte homosexualitet. Fast den tolkningen numera vederlagts i den lärda världen, är det naturligt att många var förtjusta i den. Det hade ju varit bättre, om Paulus vänt sig mot mekanisk känslökyla i sexuallivet utan att fördöma just den avvikelse som kan ge

rum för personlig värme. Men en översättares första plikt är att återge vad författaren sagt. Om detta får man inte ljuga, inte ens med de bästa avsikter. Att ta ställning till Paulus ord är en annan sak – det måste var och en göra för sig själv. Personligen säger jag gärna min mening, men inte som översättare eller företrädare för bibelkommissionen, utan som vanlig kristen teolog. [---]

Vill man hitta rätt, måste man sikta på de stora positiva värden som ska förverkligas: kärlek, omtanke, ömsesidighet. Då får man också ha modet att säga mot Paulus själv, när han försöker stänga in dem i alltför snäva regler.

Utredningen 1994

Svenska kyrkans centralstyrelse beslöt 1988 att tillsätta en arbetsgrupp som skulle utreda vilken syn Svenska kyrkan skulle ha på homosexualiteten. Bakgrunden var att 1988 års kyrkomöte beslutat uppdra åt Centralstyrelsen att ”tillsätta en allsidigt sammansatt utredning angående kyrkans förhållningssätt till homosexualiteten och dess konsekvens i kyrkans själavård, förkunnelse och undervisning.”

Sex personer ingick i arbetsgruppen, som först 1994 framlade *Kyrkan och homosexualiteten* (Svenska kyrkans utredningar 1994:8). Fyra av utredarna menade att kyrkan skall acceptera homosexuell samlevnad, två var av motsatt uppfattning, bl.a. ovan nämnde Bertil Gärtner. Den första uppfattningen benämns i utredningen ”huvudlinjen”, den andra ”alternativlinjen.”

Huvudlinjen stannade i sina slutsatser och förslag till konkreta åtgärder vid samma ställningstagande som rapporten från 1974. Detta innebar bl.a. att s.k. genuina, etiskt kvalificerade homosexuella förhållanden skulle bejakas, homosexuella skulle beredas tillträde till kyrkans vigningstjänster, kyrkan skulle aktivt verka för acceptans av homosexualitet och en särskild böneakt föreslogs för att bekräfta och stödja de homosexuella. Liksom 1974 års rapport var man dock mycket noggrann med att särskilja det homosexuella partnerskapet från äktenskapet, som förbehölls de heterosexuella.

När det gäller motiveringen för acceptansen hade dock en förskjutning skett i förhållande till 1974 års rapport. Nu sades uttryckligen att Bibeln får stå tillbaka i vissa fall, nämligen om dess utsagor kolliderar med ”skapelsens lag”, d.v.s. de regler som vi människor uppfattar kunna förverkliga ett gott liv. Vidare fick kärleken en absolut roll i den etiska bedömningen. Det som anses befrämja kärleken skall godtas.

Från alternativlinjen riktades givetvis kritik mot detta sätt att resonera. För det första framhölls att begreppet kärlek är oklart till sin innebörd. För den övergivna hustrun betyder det en annan sak än för mannen, som träffat en ny kvinna och för kärlekens skull vill skiljas. För det andra påpekades att kärleken får sitt innehåll från Guds skapelse- och frälsningshandlande i Jesus Kristus. Här spelar den grundläggande skapelseordningen – ”till man och kvinna skapade han dem” (1 Mos. 1:27) – en avgörande roll för den mänskliga kärleksrelationen. Denna ordning bekräftar Jesus i sin undervisning om äktenskapet (Matt. 19:4-6). För det tredje sades att varken Jesus eller apostlarna spelade ut kärleken mot konkreta bud. Tvärtom säger Jesus: ”Om någon älskar mig håller han mina bud” (Joh. 14:15) och Paulus skriver att ”kärleken är lagens uppfyllelse” (Rom. 13:8-10), inte dess upphävande.

Utredningen 2005

Svenska kyrkans centralstyrelse uppdrog 1998 åt Teologiska kommittén att bearbeta en rad principiella frågor om

homosexualiteten. Resultatet av detta arbete blev samtalsdokumentet *Homosexuella i kyrkan* (2002). Från och med detta dokument publicerande har en intensiv och omfattande samtalsprocess ägt rum inom Svenska kyrkan, innan kyrkomötet den 27 oktober 2005 fattade beslutet att homosexuella partnerskap officiellt skulle kunna välsignas.

Av största vikt i denna samtalsprocess var den offentliga hearing som anordnades i Uppsala den 6-9 september 2004. Det gjordes 28 utfrågningar; forskare, myndighetspersoner, kyrkliga ledare och homosexuella, intervjuades. Det hela sändes direkt på Internet och veckan därpå i SVT 24. Hearingen sammanställdes i *Kärlek, samlevnad och äktenskap* (Svenska kyrkans utredningar 2005:1)

Tyngst vägande av inläggen var, i kraft av hans ämbete, ärkebiskopen K.G. Hammar. Samtidigt kan hans inlägg sägas utgöra ett slags genomsnitt. Hammar hade motståndare mot homosexvälsignelse på ena sidan och mer radikala förespråkare på andra sidan, samtidigt som de flesta intog liknande ståndpunkter.

När Hammar uttalade sig om Bibelns plats i kristen teologi sade han: ”Min bibelsyn präglas av detta med rörelse. Bibeltexterna måste förstås kontextuellt. Redan inom Bibelns pärmar sker en utveckling, där förståelsen av vad Gud gör och vem Gud är förändras. Vi lever farligt om vi citerar Bibelns skrifter ifrån olika tider som om detta vore oproblematiskt.” Hammar varnade även för att ”vi förväxlar Gud och Bibeln”, ”frestelsen är att hugga ett bibelord och oproblematiskt göra det till Guds röst”.

När Bibeln på detta sätt relativiserats framträdde istället absoluten, det som skall få fälla avgörandet: kärleken. Hammar sade: ”Om vi förstår Gud som kärlek så betyder det att vi på något sätt måste hitta en förståelse av människors upplevelse och erfarenhet av kärlek. Kristushistorien har gett oss en förståelse av att kärlek handlar om att leva för den andre, leva självutgivande, leva ett offer. När jag då ser en självutgivande kärlek i min omgivning kan jag inte, med min gudsbild, formad av ett på Nya testamentet grundat tänkande, tolka den erfarenheten som teologiskt irrelevant: då ser jag Gud där.”

Hammar sade avslutningsvis att det homosexuella partnerskapet inte bör kallas äktenskap. Det är likvärdigt, men anorlunda.

Teologiska kommittén, som anordnat hearingen, sade sig i sitt uttalande vara positiv till homosexuella partnerskap. Motiveringen var att man funnit övertygande teologiska argument som stöd för att alla människor, även homosexuella, skall kunna leva i trofasta och jämbördiga relationer. Partnerskapet främjar sådana relationer. Kommittén menar sig utifrån ”ett exegetiskt och hermeneutiskt perspektiv” kunna avfärda de bibeltexter som använts mot homosexualitet. Man talade dock inte om vilka exegetiska eller hermeneutiska insikter man utgått från, utan fortsatte: ”I Bibelns kärleksbudskap finns däremot förutsättningen för ett bejakande av ömsesidiga, ansvariga relationer präglade av kärlek och omtanke mellan människor av samma kön.” Hurvida homosexuella skall kunna ingå äktenskap, och inte bara få välsignelse över ingånget partnerskap, uttalade sig inte Teologiska kommittén 2005.

Kyrkostyrelsens skrivelse 2009

När nu Svenska kyrkans kyrkostyrelse den 12 juni 2009 uttalade sig positivt om könsneutrala äktenskap tog man visserligen ett steg längre än vad Svenska kyrkan tidigare gjort, men motiveringen var densamma som använts alltsedan rapporten 1994. Det är inte längre de enskilda bibelställena som behandlar den aktuella frågan, homosexualitet, som skall

beaktas. Istället vill man låta de stora bibliska värdena som kärlek, gemenskap, trohet o.s.v. vara styrande. Utifrån dessa värden menar man sig kunna bejaka homosexuella äktenskap, fastän de bibelställena som uttalar sig om homosexualitet är negativa till företeelsen.

Ärkebiskop Anders Wejryd säger i sin officiella kommentar till kyrkostyrelsens skrivelse, som också sammanfattar Teologiska kommitténs ståndpunkt: ”När kyrkan ska ta ställning till frågan om äktenskap för par av samma kön, är det en relevant fråga om detta skadar eller gagnar människor. Kyrkan vill stödja trofasta relationer, och i ett bibelteologiskt perspektiv är kärleksbudet för oss överordnat andra bud och förbud i Bibeln.”

Sammanfattning

I luthersk tradition har Bibeln ansetts vara det enda rättesnöret för lära och liv. Därför är det inte märkligt att Holsten Fagerberg i 1974 års rapport lade ned särskilt arbete på att försöka omtolka de mot homosexuella handlingar fördömande bibliska texterna.

Försöken att komma runt vad de bibliska texterna – enklast uttryckt – betyder, har effektivt motbevisats av exegetisk fackexpertis. 1994 års huvudlinje i utredningen *Kyrkan och homosexualiteten* valde istället att pröva ett nytt sätt att förhålla sig till Bibeln, nämligen att ta fasta på dess kärleksbudskap och bejaka allt det som bedöms befrämja denna kärlek, även om det strider mot konkreta bibliska bud.

Att Bibeln inte på detta sätt spelar ut de konkreta buden mot kärleksbudskapet, utan tvärtom menar att kärleken till Jesus visar sig just i hållandet av buden (Joh. 14:15), tycks man inte bekymra sig över.

Det nya förhållningssättet till Bibeln gjorde sig även tydligt märkbart i utredningen från 2005. Med dåvarande ärkebiskopen K.G. Hammar i spetsen relativiserades Bibelns ställning och det argumenterades istället utifrån vad som kan kallas ”kärlekens argument”.

”Kärlekens argument” är också den motivering som Kyrkostyrelsen och nuvarande ärkebiskop Anders Wejryd nu använder sig av i sitt förslag till Kyrkomötet inför höstens beslut.